

A serdülő korú ifjúság lelki világa és nevelése.

Írta: Dr. OZORAY FRIGYES.

Az ember életének egyik legfontosabb korszaka a serdülés vagy pubertás korszaka. Sajnos azonban, hogy e korral nincsenek eléggé tisztában sem a szülők, sem a pedagógusok s innét ered az a sok tévedés, félreértés a serdülő korú ifjúság nevelését tekintve, ami nem egyszer súlyos, szinte tragikus következményeket von maga után. A lélektan tudományának gyermeklélektani ága is csupán csak a legújabb időben, mintegy tíz éve foglalkozik behatóbban a serdülő korú ifjúság lelki világának a feltárásával. A serdülő korú ifjúság lelki szerkezetének, struktúrájának ismerete nélkül nem lehet céltudatos és sikeres ennek az ifjúságnak a nevelése és oktatása. Az első kérdés tehát az, hogy mi jellemzi a lélektan tudományának mai megállapításai szerint a serdülő-korú ifjúság lelki világát?

Maga a tulajdonképeni serdülés ideje a 14. vagy 15., néha a 13. vagy csak a 16. életévvel kezdődik s a 17-18. életévig tart. A serdülés vagy érés ideje faj, családi öröklés, klíma, táplálkozás, társadalmi rétegződés stb. szerint ingadozó és eltérő. A 10. évtől kezdve a lányok fejlődésükben megelőzik 'a fiukat, ez tart egész a 15. évig, ettől az időtől azonban lényegesen a fiúk nyomulnak előre.

Ennek a serdülés idejének jellegzetes vonása a serdülők belső világának a meghódítása. Két irányban kell éretté fejlődnie, egyfelől a fajfenntartás céljából, másfelől a kultúra javainak a megőrzésére, fejlesztésére kell képessé lennie. Ezt a kettős célt a serdülő nem érheti el egyrészt a saját ösztönével, törekvéseivel, szenvedélyeivel, másrészt a jelenlegi kultúra felnőtt

képviselőinek, hordozóinak követeléseivel és nézeteivel való küzdelem nélkül. Az egyéni (az én) és az idegen kultúrártékek elleni küzdelem, az ezekkel való viaskodás, a velők való tisztában jövés, nem pedig a nemi ösztön megnyilvánulásai állanak a serdülés folyamatának középpontjában, bár a nemi ösztönnek, mint tudat alatti állapotnak rendkívül jelentősége van e küzdelem tartalma és formája szempontjából. A serdülés korában tehát a fődolog, a lényeg a serdülő részéről az új szellemi beállítás jelentkezése. Ez a serdülőnél önérzetének fokozásában, az önállóság utáni nagyobb szükségérzésben, továbbá abban a hitben nyilvánul meg, hogy ő már felnőtt egyén, felveheti a felnőttekkel, a nagyokkal a versenyt s következőképpen igényt formálhat az őket megillető jogokra. Itt a gyökere a serdülőt környező világgal való szembefordulásnak, egy önálló élet és világnézet kialakítására való törekvésnek.

A serdülő-korú ifjúság lényeges jellemvonása, hogy a kultúra értékeit nem veszi át egyszerűen kritika nélkül. Saját énjének, személyiségének túlságos előtérbe helyezése, a benne feszülő alkotás vágya sarkalják a meglévő kultúrártékek s ezek felnőtt képviselőinek kéréltelhetlen kritikájára, sőt minden átszármaztatott kulturális érték tagadására. S mivel ebben a korban fejlődik ki minden serdülőben az absztrakt gondolkodási képesség, minden értéket maga akar újraalakotni s csak azokat hajlandó elismerni, melyeket maga teremt magának.

A serdülés koráig az ifjúság csupán csak a külső világgal foglalkozott, most egy szép napon fölfedezi saját belső világát. Ha érzi is ebbe az ismeretlen világba tett első lépéseinél, hogy sok talánnyal és titokkal áll szemben, de ez a belső világ sokkal színesebbnek, fényesebbnek és vonzóbbnak tűnik fel előtte, mint az előző évek szürke egyhangúsága. Ez az önmagára való eszmélés a serdülő életének legérdekesebb és legfontosabb tartalma, mivel szemben a külső világ ingerei és kérdései elhomályosulnak. A serdülő visszavonul önmagába és a magányba, hogy álmódoszásainak élhessen. Sajátságos kettős élet veszi kezdetét. A maga által teremtett álmovilágban a serdülő ifjú a legvakmerőbb kalandok hőse, ellenállhatatlan a női nemnek, zseniális föltaláló, a leány serdülő ünnepelt szépség, aki előtt minden

férfi meghajlik. Ezért a való, a reális világban csak ellenszenvvel végzik a reájuk hármló kötelességeket, amelyek álmodozásaik miatt olyan semminek, kicsinyeseknek, sőt megálázóknak tűnek fel. Belsőleg szabadnak, a kicsinyes világ felett állóknak érzik magukat, ezért teljesítik olyan végtelen közönnyel, minden belső lendület nélkül feladataikat, ezenfelül semmit, mert minden szabad idejük az álmodozásé és a gondolatoké. A külső világ tárgyiassága kevés jelentőségű előtte, őt csak a személyi motívumok, az emberek lelkisége érdeklik. Ezért tudnak annyira lelkesedni, gyűlölni, megvetni, ezek a szenvedélyek már magukban véve is mint lelki élmények érdekesekek, sőt élvezetesekek. A serdülő az ént akarja megismerni, amilyen és amilyennek lennie kell. De csak a maga erejét ismeri, a mások egyéniségének a megismeréséhez hiányoznak a mértékek. Ez az oka, hogy a maga személyiségét olyan nagyra becsüli, magamagát az egész világ értékközpontjának tartja és ebből az állásfoglalásból ítéli meg a saját énjén kívül eső értékeket. Minden értéket és felfogást, amit kívülről igyekeznek rákényszeríteni, elutasít magától, mert ezek elfogadása személyes szabadságában, önállóságában, alkotóvágyában korlátozná őket. A felnőttek a szabadság elnyomói, a kellemetlen és nevetséges kötelességek követelői. A serdülő azt kívánja a felnőttektől, hogy ők is fontosnak tartásák azt, ami az ő szemében jelentékeny. Természetes, hogy a serdülő önmagának az értékelésében még igen gyakran határozatlan, ingadozó. Ez az oka annak a félelemnek, hogy a felnőttek nem veszik komolyan, sőt ki is gúnyolják. Ennek következménye, hogy visszahúzódik a felnőttektől, álmodozásait, terveit gondosan elrejtí előlük s ha leleplezés fenyegeti, hazugsághoz nyúl.

II.

A hazugság nem úgy, mint a gyermekkorban egy kívánatos előny biztosítására, vagy valamilyen büntetés elhárítására. hanem a megtámadott személyiség védelmére való eszköz. A vele egykorúak társaságában érzi jól magát, mert itt érvényesülhet egyénisége, itt dicsekedhetik képzelt kalandjaival, hőstetteivel, mert nem jönnek reá olyan gyorsan, mint a felnőttek.

Köztük megtalálja a maga bizalmas, résztvevő és megértő barátját, barátnőjét, akire szüksége van, hogy előtte érzelmi élményeit, terveit, álmait feltárja. Természetes, hogy a serdülő nem térhet ki a felnőttek elől sem otthon, sem az iskolában. Viselkedése velük szemben különböző lehet. Vagy csak színleg, vagy salójában is aláveti magát a felnőtteknek. Az előbbi esetben igyekszik a felnőttek háta mögött kötelességeiből kibújni, parancsaiknak ellenszegülni. Az ennek túlhajtott hangsúlyozása nemcsak a szabadságra, önállóságra való törekvésben nyilvánkozik meg, hanem a felnőttek cselekvésének az utánzásában is. Ez az utánzás megnyilvánul a ruházkozásban, dohányzásban, nyilvános helyek látogatásában stb. Mennél kevésbé érettnak érzi magát a serdülő, annál jobban igyekszik a külsőségek majmolásával, nagyzólással a felnőttek megbecsülését kivívni.

Az én önmagára való eszmélése és túlbecsülése az egyik oka a serdülő részéről az értékekkel szemben való állásfoglalásnak, másik oka az ifjúság alkotó ösztöne, vágya. Az ifjúság nem ismeri az ellentétek kiegyenlítését. Magas, elérhetetlen célokat tűz maga elé, semmiből egy új, szebb világot szeretne teremteni. Minden területen mint életújító óhajtt fellépni, lerombolni és újraépíteni mindent. Szenvedéllyel harcol a maga eszményeiért, de türelmetlen mások véleményeivel és célkitűzéseivel szemben.

Igen jellegzetes vonása továbbá a serdülő-korú ifjúságnak az ideális ábrándozás, rajongás. A serdülő a maga jövőendő rész terveiben az állam, gazdasági, ipari és kereskedelmi élet, az alkotó művészet, költészet, zene stb. zseniális képviselőjét választja ki mintául; ezt akarja elérni. De különösen rajongnak színészek, színésznők, a mozi és a sport hősei iránt. A nemi ösztön által kiváltott feszültségek, belső nyugtalanság, az érzelmek túltengése okozza, hogy az ifjúság lelki világát a nők és férfiak iránti lelkesedés, majd hidegség, közöny tarka változottságban tartja lekötve. A serdülők igen finom különbséget tesznek az eszményi rajongás és tisztelet között. A rajongás egy távoli, megközelíthetetlen ideálnak szól. Ehhez nem is kívánnak közeledni, sőt a serdülőknek kellemetlen, ha az ideál tudomást szerez rajongásukról s fokozottabb érdeklődést mutat irántuk. A tiszteletnél azonban nem egy művészi tudás, tulajdonság áll

az előtérben, hanem maga az egész, osztatlan személyiség. Ezzel a személyiséggel keresik a szorosabb érintkezést, mert fontosnak tartják, hogy az általuk tisztelt személy becsülje és szeretettel bánjék velük.

Igen nagy bennük a közlékenység vágya. Élményeiket, terveiket, szenvedélyeiket közölni vágnak egy-egy megértő barát-nővel, baráttal. Mivel azonban kevésbé emberismerők, a választás nem mindig helyes. Gyorsan kötnek barátságot, de gyorsan fel is bontják. Fiúk és lányok közti barátság ebben a korban igen ritka. A lányok érzik, hogy szellemi fejlettségben a fiúk felett állanak s ezért az értelmes eszmecserét, beszélgetést csak a náluknál 3-4 évvel idősebb fiatalemberekkel tartják lehetségesnek. A fiúk pedig a lányokat nem ítélik arra érdemeseknek, hogy egyszerű terveiket velük közöljék.

Természetes, hogy e röviden vázolt tulajdonságok a két nembeli ifjúságot tekintve különböző módon nyilatkoznak meg. A leglényegesebb különbség az, hogy a serdülő fiúknál az értékekkel való küzdelem, a lányoknál meg a nemi ösztön s szerelem megnyilvánulásai bírnak különös jelentőséggel. Valóban a szellemi élet két különböző irányú alapbeállítottságával van dolgunk, amelyik két egymástól eltérő cél megvalósítására irányul. A szeretet a nő részére létének egyik főkérdése, lényé legmélyében gyökerezik, hiszen még a legműveltebb nő is teljesen fölolvadhat férje és gyermekei iránti szeretetében, a férfi lelki világát azonban a családjára iránti szereteten kívül más értékek is fogva tartják. A férfi nem tudja magát családjára korlátozni, a jelenlegi kultúrával is valamiképp igyekszik tisztába jönni, viszont a nőnek nem szükséges – ámbár megteheti. - hogy a vallással, művészettel, tudománnyal, gazdasággal stb. szemben állást foglaljon. Ez értékek körüli viaskodást átengedheti a férfinak. Igaz viszont, hogy a házasságkötés csökkent lehetősége, továbbá annak kényszerúsége, hogy maga is valamely pályán működjék, a nőnek nagyobb önállóságra, függetlenségre való törekvése stb. már a serdülő lányokat is arra kényszeríti, hogy a kultúrártékekkel épp úgy igyekezzék tisztába jönni, mint a férfinemű ifjúság. Azonban ez az állásfoglalás a legtöbb leánynál mindig valami ráerőszakoltság jellegű. Igen nagy részük meghajlik türelmesen az idő, a kor követelése előtt

át- és felveszi a kultúrjavakat, azonban végső eredményében, célkitűzésében megmarad a házasesetre és anyai hivatásra való beállítottságra.

Ami a serdülőknek a szüleikhez való viszonyát illeti, igen nehéz általános érvényű megfigyeléseket tenni, mivel a serdülők és szüleik közötti vonatkozások más-más formában nyilatkoznak meg. Ahol meg van a kellő harmónia, ott a serdülőknek alapján véve alig van vágyuk szüleikkel szemben, megelégedettek. Azonban ha a család körében sok az egyenetlenkedés, akkor kezdik mintegy irigykedve saját szüleiket pajtásaik szüleivel összehasonlítani s ilyenkor indul meg velők szemben a tiltakozás, a küzdelem, akkor jelentkeznek velők szemben a különböző kívánságok és követelések. Különösen kiváltja az ellenszenvet a kicsinyes gyámkodás, az örökös vizsgálódás, a hangulatváltozásból eredő szeszélyesség, a célnélküli vezetés, míg a lelki küzdelmek és élmények megértése, továbbá, hogy minden szégyenkezés nélkül kibeszélhetik magukat, a biztos vezetés és gondos tanács, az ember- és világismeretre való rávezetés, a nagyvonalúság és mintaszerű viselkedés nyerhetik meg a serdülő rokonszenvét. Különösen leányoknál az anya a legbizalmasabb résztvevő barátnő s ha a leány nem talál lehetőséget, hogy anyja szeretettel megértse, ez igen szomorú, fájdalmas érzést vált ki benne. Hogy az apa és fín viszonyában majdnem szabályszerűen nyilatkozik meg az öreg és fiatal természetes ellentéte, ami torzsalkodásokkal, ellenkezésekkel jár, könnyen magyarázható azzal, hogy az apák az élet küzdelmeivel lévén elfoglalva, inkább csak alkalmyszerűen nyúlnak bele gyermekeik nevelésébe. Az anyák gyermekeikben mintegy újra fiatalokká válnak, az érés, a serdülés korának összes küzdelmeit, viharait még egyszer végig élik. az apák mintegy szilárd életformákban megmerevedve, erre a „visszafejlődésre”, megifjodásra nem képesek.

A serdülés korában a nevelésben a vezető szerepet a megértésnek kell játszania, ezzel megnyerik a szülők gyermekeik bizalmát s ez úton elősegíthetik, hogy a serdülők e viharos, súlyos éveken nagyobb megrázkódtatások nélkül eshetnek át.